

MOZAIK MÓDSZERTÁR TANÍTÓKNAK

Lassúné Ruskó Renáta

ÉNEK-ZENE

Tankönyvcsalád

1

Tanítói kézikönyv

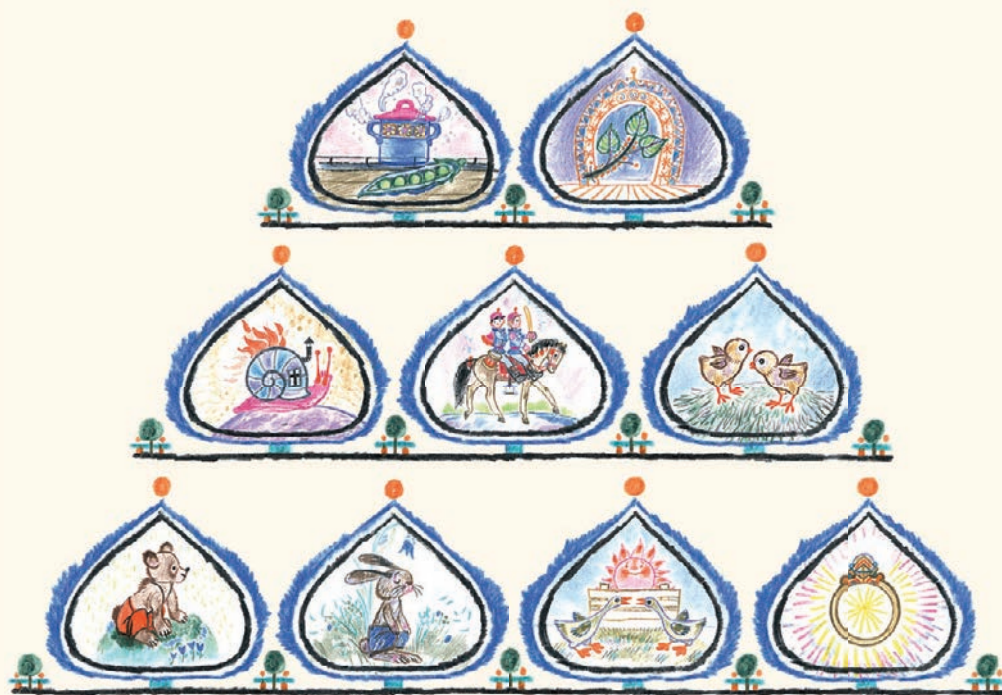
MOZAIK

Lassúné Ruskó Renáta

Tanítói kézikönyv

ÉNEK-ZENE

első osztály

Mozaik Kiadó
Szeged, 2013

A kézikönyv bemutatása, használata

Könyv a könyvben

- A kézikönyvben a tankönyvi oldalpárt „körbeveszik” a módszertani javaslatok, megoldások leírása.
- A lap tetején olvashatjuk az adott órákhoz tartozó fejlesztési feladatokat és kapcsolódási pontokat. Zenei elemek, Készségfejlesztő tevékenység, kulcskompetenciák, Improvizáció.
- Az ajánlott légzőgyakorlatok és a beéneklési gyakorlatok szövegei az órai dalok témájához kapcsolódnak.
- A készségfejlesztéshez javasolt feladatok ötleteket adnak a ritmikai és dallami elemek változatos gyakorlására.
- Minden feladat mellett megtalálható a megoldás, amely a gyors ellenőrzést segíti.
- A témákhoz tartozó fogalommagyarázatok, ismertető, szómagyarázatok megkönnyítik a felkészülést.
- A versek a dalok tanításának hangulati megalapozását szolgálják, illetve egy-egy ünnepkörhöz kapcsolódnak.
- A páratlan oldalak alján található a zenehallgatási anyag megnevezése.
- A jobb felső sarokban láthatók az órához kapcsolódó CD lemezek és a zenehallgatási anyag sorszámjai.
- A jobb alsó sarokban a zenehallgatási anyag feldolgozásához javasolt kérdések kaptak helyet.
- A tankönyvben piktogram jelzi azokat a zeneműveket, amelyek megtalálhatók a CD-n, a pedig azokat, amelyek nincsenek a CD-n, de ajánlott meghallgatni.

A kézikönyvben az alábbi piktogramok segítik a tájékozódást:

Készségfejlesztés

Fogalommagyarázat, ismertető

Légzőgyakorlat, beéneklési gyakorlat

Beszélgetés

Improvizáció

Játékleírás

Dalok, dalcsoor, dalisméltés

Kérdések a zenehallgatáshoz

A tankönyvhöz tartozó kiegészítő kiadványok, segédanyagok:

Az *Ének-zene dalanyag 1* CD-n a tankönyvben szereplő dalok hallhatók (nh. = női énekhangon, gyh. = gyermekhangon, zongorán, hegedűn, furulyán, fuvolán, fagotton, xilofonon).

Az *Ének-zene zenehallgatás 1-2* CD a zenehallgatási anyagot tartalmazza.

A tanmenet letölthető a kiadó honlapjáról: www.tanmenet.hu

Fejlesztési feladatok: Az éneklés helyes szokásainak kialakítása: A helyes testtartás és levegővétel. Az egyenletes lüktetés érzékeltetése. Testzajok: egyenletes taps, csettintés, dobbantás, szökdelés, pacskolás, tenyérdörzsölés.

A helyes testtartás

A szép éneklés alapját a helyes testtartás és légzés, a jól artikulált szájmozgás, az értelmes szövegkiejtés alkotja. A testtartás legyen természetes. Egyenes ülés, állás, normális fejtartás. Helytelen a görnyedt tartás, az izmok görcsös feszítése, a karba vagy hátratett kéz, a lábak természetellenes elhelyezése.

Légzőgyakorlat

A szokványos légzéstől eltérő, hosszabb ideig tartó belégzéssel a teljes tüdőt megtöltjük levegővel. Ennek külsőleg látható jele a körös-körül táguló hasfal. A váll ne emelkedjen közben! Az orron át beszívott levegőt egyenletesen áramoltassuk ki. Éneklés előtt szellőztetéssel biztosítsuk a szükséges friss levegőt, vagy lehetőség szerint nyitott ablaknál tartssuk az énekórát.

A testzajok megnevezése

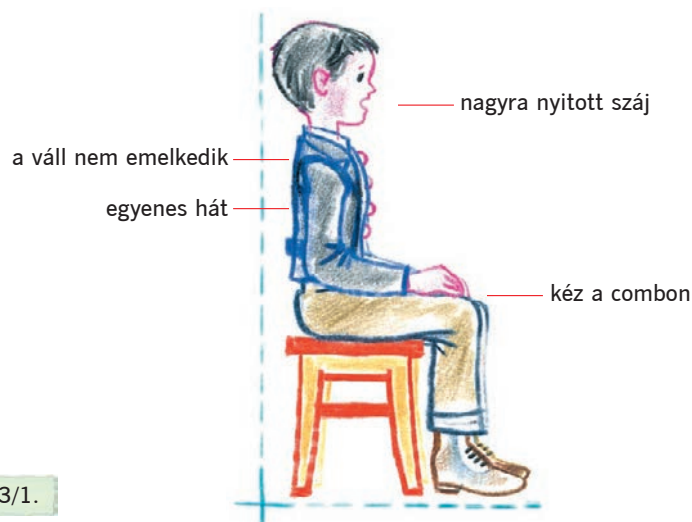
Mutassuk be, tanítsuk meg a tapsolás, csettintés, dobbantás, tenyérdörzsölés, pacskolás, szökdelés helyes technikáját.

A zene legősibb formája

A legtermészetesebb hangszer az emberi hang és az emberi test: Az ősi társadalmakban a törzsi hagyományok átörökítője volt a zene. A zenélés legősibb formája az ének, melyet a test bármely más részei segítségével előállított hangok is kísérhetnek.

A helyes testtartás és levegővétel éneklés közben

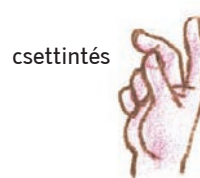

Mf. 3/1.

Testzajok

tapsolás

csettintés

tenyér dörzsölés

pacskolás

szökdelés

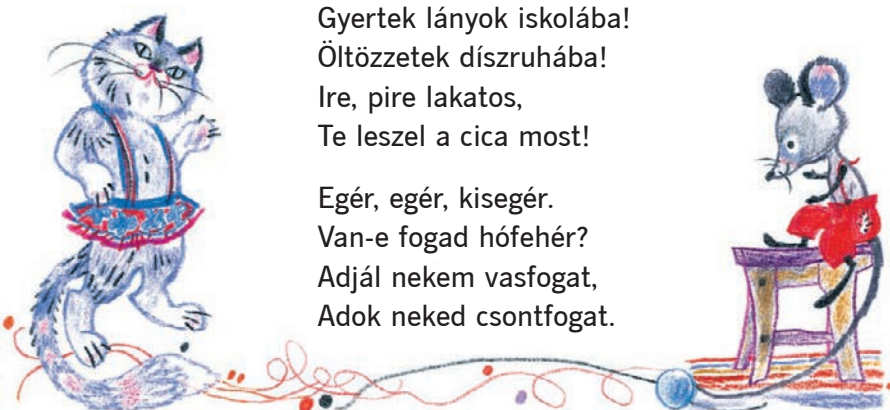

dobbantás

Kommunikációs magatartásmódok gyakorlása. A dalok játékaiknak eljátszása.
Kapcsolódási pontok: Testnevelés és sport: Mozgás, helyes légzés, testtartás. Erkölcstan: Szabálytudat erősítése.

Mf. 3/2.

Gyertek lányok iskolába!
 Öltözzetek díszruhába!
 Ire, pire lakatos,
 Te leszel a cica most!

Egér, egér, kiséger.
 Van-e fogad hófehér?
 Adjál nekem vasfogat,
 Adok neked csontfogat.

szó

Ha én ci - ca vol - nék, száz e - ge - ret fog - nék,
 De én ci - ca nem va - gyok, e - ge - ret sem fog - ha - tok.

5

Dal: 1–2. szám. *Ha én cica volnék...* (zongora, gyh., nh.)

Dalcsokor

A dalcsokrokban szereplő dalokat mindig megállás nélkül, folyamatosan énekeljük. Ne tartsunk szünetet a dalok között!

1. A dalcsokrot kísérik egyenletes TÁ tapsolásával.
2. Padsoronként másféle mozgással adják az egyenletes (TÁ-t) mérőt. Például:
 1. padsor: dobantás;
 2. padsor: csettintés;
 3. padsor: tenyérdörzsölés.
3. Az egyenletes mozgás további tet-szőleges variálása.

A dalok játékaiknak eljátszása.

Az egyenletes lüktetés

A mondóka hangoztatása ritmizálva – egyenletes járás, dobantás vagy pacskolás stb. közben.

Ha én cica volnék...

Egy gyermek az egér, aki benn áll a körben, egy a cica, a körön kívül. Körbejárva, mindannyian éneklük a dalt. Amikor a „foghatok”-hoz érnek, a kör megáll, karjukat feltartják kapukat alkotva. A cica kergeti az egeret. Ha megfogta, más egeret és cicát választunk.

Zenehallgatás

A zongora, a gyermekhang és a női hangszín megismertetése. A felvételek meghallgatása nem helyettesíti a tanító mintaszereű „élő” előadását.

1–2. szám

Fejlesztési feladatok: Dallamfordulatok szó-mi hangokkal. A vonalrendszer. A szó-mi hangok helye a vonalrendszerben. Az ismeretek összefüggéseinek megértése. A jel- név-hangzás kapcsolatának gyakorlása. „Beszélge-

Beéneklési gyakorlat

Mó-ma-mi-ma mó-ma-mi-ma mó.
d-r-m-r d-r-m-r d
Énekeljük félhangonként haladva feljebb, majd lejjebb.

Dalcsokor

A dalcsokor éneklése közben mutassuk a dallamvonalat!

Dallamfordulatok

1. A tanító szó-mi hangokon dúdoljon egy dallamot, melyet a gyerekek dúdoljanak vissza.
2. A gyerekek a dúdolt dallamot szolmizálva ismétlik meg. Például:

| □ | |
s m - m s m

□ □ □ |
s - s m - m s - s s

A betűjel

A szolmizációs nevek kezdőbetűit alkalmazva betűjellel is jelölhetünk egy dallamot. (1. és 2. osztályban még kiírjuk a hangok teljes nevét.) A betűjeleket elhelyezhetjük térben vagy síkban. Célszerű hangoszlopot vagy hanglépcsőt használni.

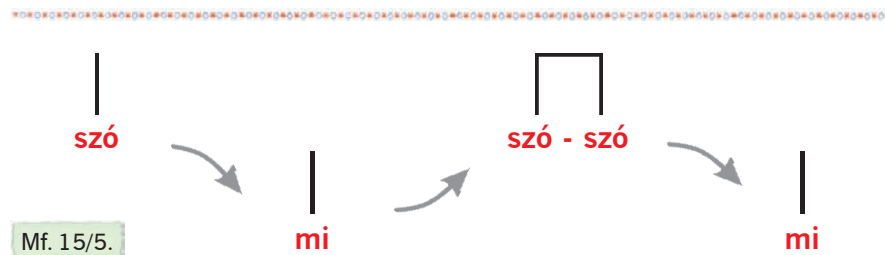
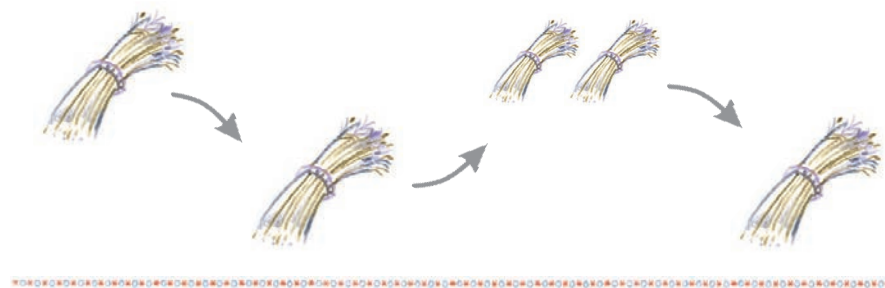

A hangjegy

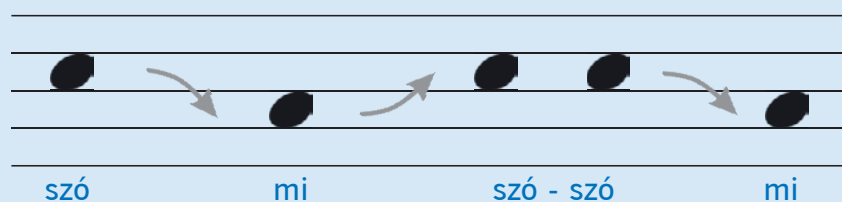
Hívjuk fel a figyelmet a hangjegy formájára is. Nem kör alakú, leginkább a szilvához hasonlítható.

A szó-mi hangok helye a vonalrendszerben

A szó-mi hangok elhelyezkedése

A szó hang magasan hangzik, a mi hang mélyebben. Korongokkal ezt így jelöljük.

tés” szó-mi hangokon. **Kapcsolódási pontok:** Matematika: Számfogalom erősítése. Környezetismeret: Tájékozódás a vonalrendszerben.

A hangok helye a vonalrendszerben

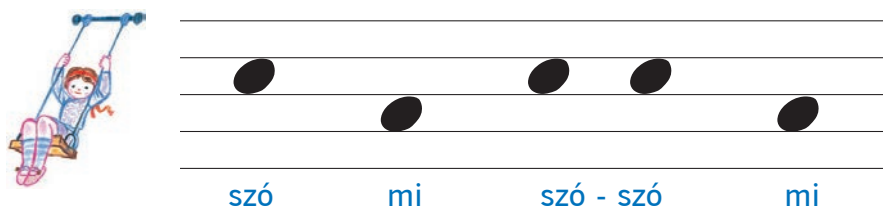
A vonalrendszer

A hangok lejegyzésére vonalrendszert használunk. A mai hangjegyírásban a vonalrendszer öt vonalból és négy vonalközből áll. Számozásuk alulról kezdődik.

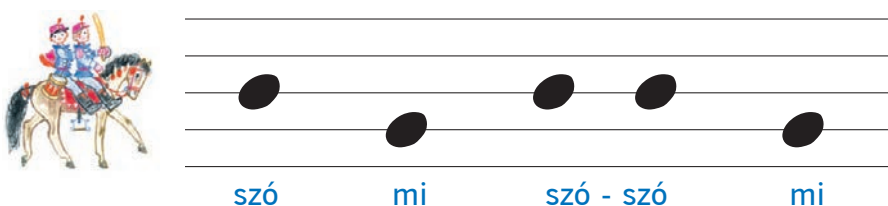
A szó-mi hangok helye a vonalrendszerben Mf. 15/6.

Ha a **szó** a 3. vonalközben van, akkor a **mi** a 2. vonalközben:

Ha a **szó** a 3. vonalon van, akkor a **mi** a 2. vonalon:

Louis-Claude Daquin: A kakukk (Le Coucou) – zongora

Zenemű: 7–8. szám. W. A. Mozart: Variáció; 0' 48''; 0' 49''

A hangok helye

A táblára rajzolt (vagy festett) vonalrendszerben, egy hurkapálcára rögzített kottafejjel mutatjuk a hang helyét. A gyerekeknek meg kell határozniuk, hogy hol „lakik” a hang. Először sorban haladjunk, hogy megtanulják a helyes kifejezést, rögzüljön az új ismeret. Ha már biztonsággal tudják, tetszőlegesen változtassuk a hang helyét. A megoldásokat „kórusban” mondják.

A vonalrendszer

A vonalrendszer kialakulása, a hangjegyek írása, a szolmizációs hangnevek alkalmazása a 11. században élt Arezzói Guidó nevéhez fűződik. A vonalrendszerben a hangjegyek vagy vonalon, vagy vonalközben helyezkednek el. Az öt vonal és a négy vonalköz gyakran kevés, ezért alul is és felül is használunk pótvonalakat a hangjegyek elhelyezésére. (2. osztályban tananyag az első alsó pótvonal.) Azt, hogy a vonalrendszerben melyik hely milyen hangmagasságnak felel meg, különböző kulcsok jelölik. A mai gyakorlatban háromféle kulcsot használnak:

Zenehallgatás

A hangszer megnevezése. A dal felismerése.

– Kinek melyik variáció tetszik?

Fejlesztési feladatok: Dalfelismerés szövegtartalom alapján. Dallamfordulatok szó, lá, mi hangokkal. Önálló ritmusírás. Éneklés kézzelről. Motívumok kirakása többféle kezdőhanggal. Ritmusmotívumok rögtönzése.

Dalcsokor

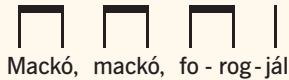
Melyik dalra gondoltam?

- Szerepel benne vadász és medve.
- Trombitálgat, földet túr.
- Szereplője ugrik, forog, tapsol.

Ritmusírás

Írd le...

Dalfelismerés kézzelről

Melyik dal kezdete?

s - s s - l s - s m
A-ludj ba-ba, a-lud-jál

Szolmizálják egyénileg, közben mutatassák kézzel.

s l s m
Bújj, bújj zöld ág...
Csön, csön gyű-rű...,
Csíp, csíp csó-ka...,
Bújj, bújj med-ve...

Ha nem tudják mindet megnevezni, segítsünk a kitalálásban.

Halk-hangos

Egy jelentkező gyerek menjen ki a teremből, ezt követően valaki kezében rejtünk el egy tárgyat (például egy gyűrűt). Ezután a „Jöhet a cica, megsült a hurka!” kiáltással hívják be a hunyót. Halk és hangos énekléssel irányítsák a hunyót. Minél közelebb ér az elrejtett tárgyhoz, annál hangosabb legyen az ének. Így segítsenek megtalálni a gyűrűt.

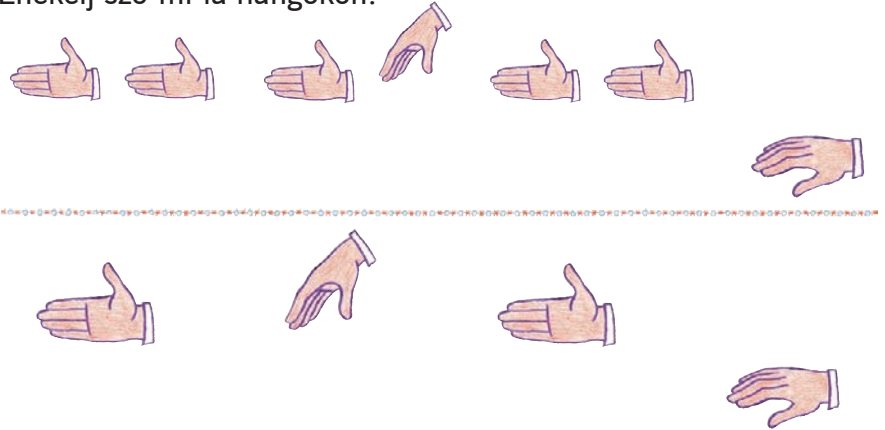

Hangoztasd és tapsold a ritmust! Mf. 24/4.

Mac - kó, mac - kó, u - gor - jál

Énekelj szó-mi-lá hangokon!

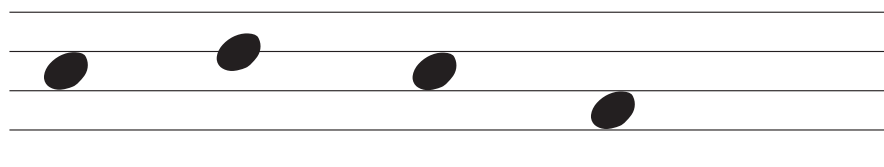
Játsszátok el!

A gyerekek a padban ülve szembefordulnak egymással. Minden □ | ritmusnál, a □-re tapsolnak, a | -ra az egymással szembefordult párok összeütik a tenyerüket.

A hangerő jelentése. Halk-hangos érzékeltetése. **Kapcsolódási pontok:** Környezetismeret: Az évszakok jellemzői.

Rakd ki korongokkal! A **szó** helye a 2. vonalon legyen!

szó

Fújj szél, meleg szél,
Jön a tavasz, fut a tél,
Nem fúj már és nem havaz,
Itt van, itt van a tavasz.

Mf. 25/5.

Mf. 25/6.

Járdányi Pál – Weöres Sándor

dó

Sán - dor nap - ján meg-sza-kad a tél. Zsák - ban
Jó - zsef nap - ján meg-szű-nik a szél. hoz majd

Be - ne - dek Nincs több fá - zás, bol - dog a - ki él.
me - le - get,

A. Vivaldi: A négy évszak Tavasz (részlet)

Mf. 25/7.

51

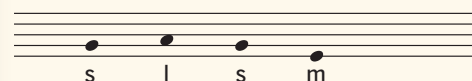
Dal: 37–38. szám. *Sándor napján...* (zongora, gyh., nh.)
Zenemű: 15. szám. A. Vivaldi: *A négy évszak, Tavasz* – részlet; 1' 14''

Dallam kirakása

Beszéljük meg a hangok helyét. Ha a szó helye a második vonalon van, akkor a lá helye a második vonal-közben. Ha a szó helye a második vonalon van, akkor a mi helye az első vonalon.

Rakd ki...

A mondóka ritmizálása

A mondóka ritmizálása, hangoztatása ritmusnévvel is. A sorok ritmusának összehasonlítása. (A 2., 3., 4. sor ritmusa azonos.)

1. sor | | | |
Fújj szél, meleg szél,

2. sor | | | |
Jön a tavasz, fut a tél,

A hangerősség

Ha zenét hallgatunk, azt tapasztaljuk, hogy egyes hangokat halkabban, másokat hangosabban szólaltatnak meg. A hangnak ezt a tulajdonságát hangerősségnek hívjuk.

Zenehallgatás

- Egy vagy több hangszer játszik? (több hangszer)
- Melyik ismert hangszer hangját halljuk? (hegedű)
- Milyen a zene hangulata?
- Halk-hangos megfigyeltetése.

Fejlesztési feladatok: A tanult dallami és ritmikai ismeretek gyakorlása. Dal-felismerés korongokról, megszólaltatás. Motívumok kirakása. Ütemvonal, záróvonal alkalmazása. Ritmushoz dallam kitalálása az ismert hangokból.

Beéneklési gyakorlat

„Hívogat a rét, fúj a meleg szél.”

d-r-m-r d d-r-m-r d

Énekeljük lépegetve félhangonként feljebb majd lejjebb.

Dalcsokor

A dalok felismerése:

Eresz alól... – dúdolásról,

Gyertek lányok... – kézjelről,

Nyuszi ül... – hangszerről.

A dalcsokor éneklése ritmus-, mérő-, majd ritmosztinátó hozzáadásával. Alkossanak ritmuszenekart.

Dallam kirakása

Melyik dal..., Rakd ki...

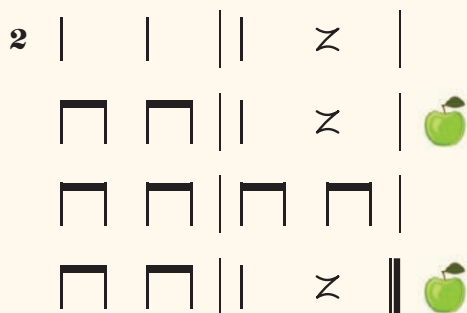
Gyertek lányok...

Ütemvonal, záróvonal

Hasonlítsuk össze a sorok ritmusát! Jelöljük az azonosakat!

Húzd meg..., Melyik dal...

Háp, háp, háp...

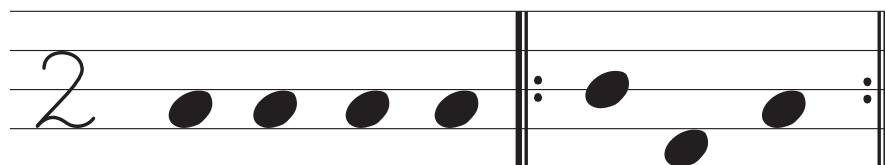

Eresz alól...

Gyertek lányok...

Nyuszi ül a...

Melyik dal? Szolmizálj!

szó

Rakd ki korongokkal! A szó helye a 3. vonalon legyen!

Mf. 38/1.

Melyik dal ritmusa? Hol használhatnál ismétlőjelet?

Kapcsolódási pontok: Magyar nyelv és irodalom: Szövegtartalom, szómagyarázat, szókincsbővítés.

Kodály Zoltán – Weöres Sándor

Mf. 38/2.

mi

Bor - zas ga - la - go - nya á - gán
 fütty - tyent fü - le - mü - le, sár - mány.
 Szá - las je - ge - nye - fa vé - gen
 szel - lő ka - nya - rog az é - gen.

Csillag süt a szederágra,
 lassan jön a pásztor álma.
 Rezgő fű a fejealja,
 nyár éj ege betakarja.

Árnyak sora ül a réten,
 nyáj zsong be a faluvégen.
 Zúg-dong sűrű raj a fákon,
 békák dala kel az árkon.

Fornsete-Kövesdy János: Nyár kánon (Künn a fákon...)

Mf. 39/3.

75

Dal: 62–63. szám. *Borzas galagonya...* (furulya, gyh., nh.)
Zenemű: 20. szám. L. Mozart: *Gyermekszimfónia* – részlet; 1' 20''

Daltanítás

Beszéljük meg a szöveg tartalmát, magyarázzuk meg az ismeretlen szavak, kifejezések jelentését.

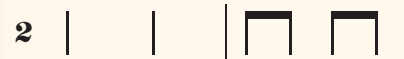
Megfigyelési szempont lehet:

- Milyen állatok szerepelnek a dalban? (*fülemüle, sármány, méhraj, nyáj, békák*)
- Milyen növények nevét ismered fel? (*galagonya, jegenyefa, szeder, fű, fák*)

Dallamalkotás

A táblára írt motívumhoz találjanak ki dallamot, szó, lá, mi hangokkal!

Pl. Kezdődjön lá hanggal!

(l s m-m m-m vagy l m s-s s-s).

Az osztály fejlettségének figyelembevételével a feladat nehezíthető, ha meghatározzuk, hogy melyik hanggal kezdődjön a dallam.

Zenehallgatás

A zene vidám hangulatának megfigyelése. A „madárhang” felismerése a zenében.

- Nevezék meg az ismert hangszereket. (*dob, hegedű*)
- Milyen állat hangját lehet felismerni? (*A kakukk hangját, szó-mi hangokon énekel.*)
- Hányszor ismétlődik a kezdő dalam? (*háromszor*)
- Tegyük fel a kezüket, ha gyorsítást éreznek.